

ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸ

(ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Եղիշէ Վրդ. Տէրտէրեան

*«Են ճանապարհք որ թուին մարդկան
թէ ուղիղ իցեն, բայց կատարած նոցա
երթայ յատակս դժոխոց»:*

ԱՌԱԿԶ ԺԴ. 12



Ընթերցումը Առակաց գրքին, բացառիկ վիճակ մը կը ստեղծէ մեր մէջ: Մենք տեսակ մը հրաշախառն հիացքով կը հետեւինք Ծննդոց եւ Հնգամատեանի միւս գիրքերուն. հոն պատկերուած կեանքը, շինուած մթնոլորտը և ապրող անձերը, մեր ժամանակին ծանօթ փորձառութիւններէն տարբեր՝ հեքիաբային հանգամանքով կը ներկայանան մեզի:

Սաղմոսները, իրենց ներշնչող օծութեամբ, թէւ կու տան մեզի դէպի երկինք վերանալու, և դիմագրաւելու ոյժ մեր ցաւերուն մէջ: Մարգարէներ՝ մեզ կ'ընեն երագային, արդարակորով և վիրաւոր մարդկային անգթութեանց դէմ, ու կը ներշնչեն ծարաւ անստերիւր արդարութեան: Ասոնց մէջ «Առակաց» գիրքին ընթերցումը, որմէ կ'առնենք բնաբանս, ուրիշ աշխարհ մը կը բանայ մեզի, տխուր փորձառութեանց զին եղող, բիւրեղացած զգացումներու և մտածումներու աշխարհը: Աւանդութիւնը կը վերագրէ զայն արլաներու արքայ Սողոմոնին:

Ոչինչ այնքան ազնիւ և յուսալից չէ, քան այս իմաստուն և մեծ իշխանին երիտասարդութեան առաջին տարիները: Դաւիթ արքայի

այս արժանաւոր որդին՝ ամէն ինչ ունէր աշխարհի լաւագոյն մարդը ըլլալու համար: Որքա՞ն գրաւիչ և գովութեան արժանի է իր խնդրանքը Աստուծոյ, անկէ իմաստութիւն հայցելու համար, նախընտրելով այդ շնորհը հարստութենէն, փառքէն և յաղթանակներէն: Ան էր որ կառոյց տաճարը, և շնորհիւ իր զգօնութեան և օտարներու նկատմամբ ցոյց տուած բարձր և թոյլատու ոգիին, ժամանակի բարձրագոյն համբաւը շինեց: Սակայն հակառակ այս բոլորին, Սողոմոն կը մնայ օրինակ մը պատմութեան, որ զերծ մնացած չէ մոլորանքէ և սայթաքումներէ: Անշուշտ յուզումով է որ կը դիմաւորենք այս կարգի անկումներ. մարդը տկար է ու թշուա՜մեղքին դէմ, շատ անգամ անցեալ սրբութիւնը, և անձին արժանիքները չեն բաւեր մաքուր պահելու համար պսակը ճերմակ մագերուն:

Առարկան ըլլալ այնքան շնորհներու, և բռնաբարել Աստուծոյ օրէնքը այնքան բրտօրէն, ճանչնալ բարձրագոյն և երկնային ուրախութիւնները՝ և թողուլ որ աղտոտի իր հոգին, ասոնք բոլորը կը միանան ընելու համար Սողոմոնը ուշագրաւ օրինակ մը մեղաւորի: Մեղանչելը, ինչպէս ըսի, մարդկային է և անխուսափելի, չենք կրնար չմեղանչել. կարելորդ գտնելն է մարդը մեղքին առաջնորդող ազդակները, վերածելով զանոնք իրենց վերջին աստիճանին. այն ատեն ցանկութիւնը, որուն համար մեղանչեցինք, մեզի համար կ'ըլլայ տգեղ ու հաստ ձայն մը մսի, փառասիրութիւնը՝ որուն համար մեր տէրը մատնեցինք և մեր հայրենիքին դաւեցինք, կ'ըլլայ աղբ ու մոխիր: Գիտակցիլ այս բոլորին, նետել մեր ներքին խորանին վրայ մեր բոլոր ոսկիները, մեր կոտրքերը, այրել մեր մէջ հզօր արմատները բոլոր կիրքերուն, և իսկապէս գիտակցիլ թէ մեր մարմինէն մեզի թելադրուած այդ անոյշ բայց մութ ձայները մեզ կործանելու միայն ընդունակ էին, դէմ առ դէմ կենալ մեր անկումին և կորուստին, և շինել բիւրեղացած փորձառութիւնը՝ որ շատ սուղ վճարուած զինն է մեղքին:

Բայց դաս մը կայ նոյնիսկ մոլորած կեանքերու մէջ: Եբրայական աւանդութիւնը կը հաւատայ թէ Սողոմոն իր վերջին տարիներուն զոջացած՝ և Աստուծոյ դարձած է, և «Առակաց Գիրք»ն ու «Ժողովող»ը, որոնց կապումն է իր անունը, զինը կը կազմեն կեանքի այդ տխուր փորձառութեան: Բազմաթիւ էջերն այդ գիրքերուն, կը մատնեն իրաւամբ դառն փորձութիւնը հոգիի մը, որուն երկար ատեն

տիրապետած է մեղքը, և շեղած իր ուղղութենէն:

Այո, ճամբաներ կան, որոնք մահուան կը տանին, և շատեր իրենց կեանքին մէջ կը հասնին այդ վաղահաս վերջաւորութեան: Եւ ուրիշներ, որոնք կէս աւերակ կը շարունակեն կեանքը, Առաքելի բացատրութեամբ՝ «կենդանի մեռելներ»: Վասն զի իրական մեռելներ չեն անոնք, որոնց գերեզմանները կը ցօղոյն ամէն օր մեր սիրոյ արցունքներով. անոնք գէթ քաղցր յիշատակ մը ունին և կը խօսին մեզի: Կան կենդանի մեռելներ, սառ հոգիով, անհոգ, անտարբեր, անձնասէր, որոնք ո՛չ մարդ են, ո՛չ քրիստոնէայ և ո՛չ հայ: Ասոնք մարդեր են, որոնք մահուան ճամբուն մէջ կեցած, և ի կորուստ կ'առաջնորդեն իրենց մարդկային արժանապատուութիւնը՝ քրիստոնէայի խիղճը, կ'ընկրկին ամէն օր իրենց պարտականութիւններու մէջ, և կը վերածեն ինքզինքնին կենդանի գերեզմաններու:

Պատճառը այս բոլորին երիտասարդութեան յանձնապատան հոգին, ինքզինքին վստահող և անցեալէն չկարենալ հրահանգուելու իր արտակէղրոն կեցուածքը: Կեանքի այս խտտորումին, այլասերումին մէջ, նուազ դեր չեն ստանձներ դիրքի ու դրամի մեզի բաշխած վստահութիւնը, մեր ճամբուն ուղիղ ըլլալու մասին: Ստէպ տաղանդին մղումը, պատճառներ են անկառավար կեանքերու և այս ուղղութեամբ ընդգրկումին: Այս բոլորը կան Սողոմոնին մէջ, որոնք կը պատրաստեն իր ընկրկումը, և կ'առաջնորդեն մահուան ճամբաներու, իր իսկ բացատրութեամբ:

Կեանքի այս խտտորումին, այլասերումին մէջ, նուազ դեր չեն ստանձներ դիրքի ու դրամի մեզի բաշխած վստահութիւնը...

Մենք սիրով կը կենանք սեմին՝ ուղիներուն, որոնք հաճոյքին, հարստութեան, փառքի, գիտութեան, և աշխարհի աստուածներու պաշտամունքին կ'առաջնորդեն զմեզ: Եւ եթէ խօսինք վերոյիշեալ ճամբաներու եզերքը կեցած մարդերուն իրենց ճակատագրին և մարդկային բարձրագոյն նպատակներու մասին, կը շարժեն իրենց ուսերը ու կը ժպտին, հարցնելով թէ կա՞յ բարձրագոյն կեանք մը այս կեանքէն անդին, և իբր տիպարը ծառայող աստուորին: Այսպէս են մարդերը, այսպէս եղաւ անտարակոյս Սողոմոնը իր երիտասարդութեան, իր փառքի օրերուն, իր իմաստութեան գագաթնակէտին:

Հաճոյքի ճամբաներէն դիւրութեամբ կը քալեն մեր ոտքերը: Երբ Հրեաներ Աւետեաց Երկրին մօտեցան, լրտեսներ դրկեցին, խուզարկելու համար երկիրը. անոնք վերադարձան և ըսին թէ երկիր մըն է հսկաներու և մարդակերներու, անկարելի է հոն մտնել: Այսպէս, երբ Աստուած կ'առաջնորդէ զմեզ ճշմարտութեան, պարտականութեան և սիրոյ ճամբուն մէջ, մեր սիրտը կը թուլնայ յաճախ և կ'ուզենք ետ դառնալ: Պարտականութեան և զոհողութեան ճամբան փուշերով ցանկուած է, բայց ստոյգ և անմոլար: Մարդկօրէն յղացուած որեւէ խտէալ կամ կանոն չի կրնար իբր ապահով ծրագիրը ծառայել մեր կեանքին: Բոլոր անոնք, որոնք աշխարհիկ սկզբունքի մը բարձրանիշին կը սեւեռեն իրենց միտքն ու հոգին, կը նմանին Աւետարանի մէջ յիշատակուած այն մարդուն, որ աւագի վրայ կը հիմնէ իր տունը: Առանց աստուածային փորձառութեան և դասին ինքզինք ապահով կարծող մարդը, պիտի նմանէր պարզապէս փակուած սենեակին մէջ ինքզինք թազաւոր կարծող անմիտին:

Չարմանալիօրէն սակայն մարդիկ կռապաշտներ են, սպասարկու տեսանելիին, և աշխարհայինին: Մեզմէ շատերուն համար տեսանելիէն անդին ոչինչ գոյութիւն ունի. ճանչնալ տեսանելիին՝ ահա մեր միակ իմաստութիւնը, գործել տեսանելիին վրայ՝ ահա մեր գործը, վայելել տեսանելիին՝ ահաւասիկ մեր երջանկութիւնը. հոգեկանը, բարձրագոյնը շատ յաճախ կը խուսափի մեր մտածումէն: Մեզի համար դժուար է կարծես բանալ մեր հոգեկան նայուածքը աշխարհը լեցնող իրերէն և երեւոյթներէն անդին, որքան դժուար չէ թերեւս կոյրին բանալու իր հայեացքը արեւի լոյսին, թէւ անոր աչքերուն վրայ ծանրացող խաւարը ապացոյց չիւնի լոյսի չգոյութեան: Ահա մեր վիճակը, մեր՝ որ ինքզինքնիս ժառանգորդներ կը նկատենք յաիտենականին. ի՞նչ հակադրութիւն մեր կոչումին և մեր ըմբռնումներուն միջեւ, և կարծես թէ մեզի համար ըսուած չըլլար Առաքելին այն խօսքը թէ «հաւատովք գնամք և ո՛չ կարծեօք»:

Այն շրջանին, երբ Առաքելը կը գրէր այս խօսքերը, աշխարհը միայն տեսանելի իրողութիւններու կարեւորութիւն կու տար, ու չէր հաւատար ո՛չ Նախախնամութեան, ո՛չ ալ Յաիտենական Յոյսին: Եւ սակայն երկիր մը, որ միայն ինքզինքին կը հաւատայ, մարդկութիւն մը, որ միայն տեսանելիով կ'առաջնորդուի, ի՞նչ վախճանի կրնայ յանգիլ, և ի՞նչ աղիտաւոր եզերքի վրայ խրիլ. կրնա՞յ հաւա-

տալ յառաջդիմութեան, արդարութեան և ազատութեան, կրնա՞յ տակաւին յուսալ: Երկիրը չէ, և չի կրնար ըլլալ ուրեմն նպատակը մարդուն, իտեալը քրիստոնեային, այլ միայն բեմը իր գործունէութեան, այն վայրը, ուր պիտի պատրաստէ ան իր հոգեւոր ապագան, մահուան ճամբաներուն մէջ չկորսուելու համար:

Կեանքը աւելի քան ինչ որ կը կարծենք առհասարակ, ֆիզիքական, աշխարհային կեանքէն աւելի բարձր և մօտ Աստուծոյ, կայ հոգեկան կեանքը, որ չի սահմանափակուիր շնչելու, մտածելու և գործելու մէջ միայն, մարդը լոկ հացով չ'ապրիր, և ոչ ալ հացին համար: Աստուած մեր էութեան բարձրագոյն սահմանին վրայ է, Անոր հասնելով իր լրութեան կը հասնի մեր մարդկայինը:

Մեծ Պահքի այս օրերուն, պէտք է մեր մտածումին առարկան ըլլայ մեր բարձրագոյն ճակատագրին հոգը: Մեծ Պահքը դադրած է այլեւս աղ ու հացի շրջան մը ըլլալէ, սակայն անիկա անհրաժեշտաբար պարտի ըլլալ առօրեային մէջ մեզմէ խուսափած մեր բարձրագոյն էութեան, մեր ապագայ կեանքին հայեցողութեան շրջանը: Ժամանակամիջոցը, ուր մենք կը վերագտնենք մեր միւս մասը եւս, ամբողջացնելու համար կեանքը: Մեծ Պահքը այս մտածումին վերապրումին շրջանն է, տարուան այն անկիւնադարձը՝ ուր մեր մէջ պէտք է հաշտուի հոգեկանն ու մարմնականը, շինելու կատարեալ մարդը ի փառս Ամենասուրբ Երրորդութեան, որ է օրհնեալ յաւիտեանս, ամէն:

Մարտ-Ապրիլ, 1941

Լ Ա Պ Տ Ե Ր Ի Ս

Եղիվարդ

Սենեակիս մէջ՝ Լապտերը վարդ մ'է ճերմակ,
Որ իր քիթեռն խաւառին դէմ կը բանայ,
Ձերք հատիկներ մանեակի մը մարգարիտ,
Իր պսակէն կ'իյնան ցօլքեր յատակին:

Սենեակիս մէջ լապտերս լուսին մ'է ճերմակ,
Խորն հայելոյն մէջ բացուող անհուն նունուֆար,
Իր լոյսին մէջ որքան դժուար է գիտնալ,
Պահը օրուան, պահը սատափ ու արծաթ:

Լոյսն լապտերիս գանգուրներու է նրման
Բարձին վրայ ննջող խարտեաշ աղջկան,
Ժպտուն լապտեր նայուածքներդ տաք ու բարի,
Իրիկուններս կ'ընեն ուրախ ու Կիրակի:

